บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

เนื่องด้วยทุกประเทศทั่วโลกมีอัตราการเจริญเติบโตของประชากรผู้สูงอายุ (Aging Society) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจประชากรโลกโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2015, น. 1-2) รายงานจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างมากในเกือบทุกประเทศและภูมิภาคทั่วโลก โดยคาดว่าระหว่างปี พ.ศ. 2558 - 2573 จำนวนประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 56 จากจำนวน 901 ล้านคนเป็น 1.4 พันล้านคน และในปี พ.ศ. 2593 ประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกจะเพิ่มมากขึ้นเป็น 2 เท่าจากขนาดในปี พ.ศ. 2558 ในปริมาณเกือบ 2.1 พันล้านคน นอกจากนี้ในช่วง 15 ปีข้างหน้าจำนวนผู้สูงอายุคาดว่าจะมีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็วที่สุดในประเทศกลุ่มลาตินอเมริกาและแคริบเบียน โดยคาดว่าประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 71 รองลงมาคือทวีปเอเชีย ร้อยละ 66 ทวีปแอฟริกา ร้อยละ 64 โอเชียเนีย ร้อยละ 47 ทวีปอเมริกาเหนือ ร้อยละ 41 และยุโรปร้อยละ 23

สำหรับประเทศในทวีปเอเชียนั้น องค์การสหประชาชาติได้คาดการจำนวนประชากรผู้สูงอายุว่าระหว่างปี พ.ศ. 2558 และ พ.ศ. 2573 ตัวอย่างเช่น ประเทศจีนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 15 เป็นร้อยละ 24 และประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 16 เป็นร้อยละ 27 (United Nations, 2015, p. 30) สำหรับประเทศไทยได้สำรวจประชากรล่าสุดในครั้งที่ 6 ในปี พ.ศ. 2560 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งผลสำรวจประชากรประเทศไทยมีจำนวน 67.6 ล้านคน ในปี 2560 มีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป 11.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 16.7 ของประชากรทั้งหมด เป็นชาย 5.08 ล้านคน (ร้อยละ 15.4) และหญิง 6.23 ล้านคน (ร้อยละ 18.0) เมื่อแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 3 ช่วงวัย คือ ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) ผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) และผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) จะพบว่า ผู้สูงอายุของไทยส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วงวัยต้น ร้อยละ 57.4 ของผู้สูงอายุทั้งหมดเมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มอัตราของผู้สูงอายุ พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือ จากร้อยละ 6.8 ในปี 2537 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 10.7 ในปี 2550 ร้อยละ 12.2 ในปี 2554 ร้อยละ 14.9 ในปี 2557 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 16.7 ในปี 2560) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) และสอดคล้องกับ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) ระบุว่าประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ (Ageing Society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมีประชากรผู้สูงอายุ ร้อยละ 10 และประเทศไทยเป็น “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20

และคาดว่าจะเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดขีด” (Super Aged Society) ภายใน พ.ศ. 2578 โดยประมาณการว่าจะมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งการที่ประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 10 ทำให้ประเทศไทยมีผู้สูงอายุมากเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 12 (กุศล สุนทรธาดา และคณะ, 2553) สำหรับปัญหาที่สำคัญของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาสุขภาพร่างกาย ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาของสมาชิกในครอบครัวเนื่องจากโครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปในสังคมเมืองผู้สูงอายุอาจถูกทอดทิ้ง เนื่องจากบุตรหลานแยกครอบครัวออกไป เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพต้องการพัฒนาตนเองด้านการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมกับตนเองหรือเพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ซึ่ง อาชัญญา รัตนอุบล (2559, น. 29-30, 43) กล่าวว่าผู้สูงอายุต้องการได้รับการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ต้องการความรู้เพื่อสามารถปรับตัวดำรงตนอยู่ในสังคม เพื่อสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้แก่สังคม เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคม และเพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม และจากการทบทวนนโยบายในระดับชาติด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) พบว่าได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญด้านการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยการกำหนดให้มีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ (Lifelong Learning) เพื่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐที่จัดการเรียนการสอนด้วยระบบการศึกษาทางไกลโดยยึดหลักการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อความเจริญงอกงามทุกเพศทุกวัย โดยมีจุดประสงค์เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่ประชาชนทุกคนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพแล้วไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาแบบชั้นเรียน รวมทั้งผู้ที่อยู่ห่างไกลจากสถาบันการศึกษา และผู้ที่มีข้อจำกัดอย่างอื่นที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาระบบปิดได้ โดยผู้สอนจะถ่ายทอดเนื้อหาความรู้และประสบการณ์ไปยังผู้เรียนผ่านสื่อประเภทต่างๆ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ที่บ้านหรือที่ทำงาน โดยไม่ต้องเดินทางมาเข้าชั้นเรียนที่มหาวิทยาลัย สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้เป็นสื่อประสม ประกอบด้วยสื่อหลายชนิด ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก ส่วนสื่อเสริมประกอบด้วย รายการวิทยุโทรทัศน์ ซีดี วีซีดี การสอนเสริมและการฝึกปฏิบัติ ปัจจุบันมีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ เช่น การใช้ e-tutorial เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

และปฏิสัมพันธ์ของนักศึกษา จากการศึกษาข้อมูลสถิตินักศึกษาผู้สูงอายุที่เข้ารับการศึกษาในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2559-2562 ดังนี้ ปีการศึกษา 2559 จำนวน 135 คน ปีการศึกษา 2560 จำนวน 165 คน และปีการศึกษา 2561 จำนวน 143 คน ปีการศึกษา 2562 จำนวน 152 คน รวมทั้งสิ้น 595 คน (ฝ่ายรับนักศึกษา สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2562) จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าจำนวนนักศึกษาผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้นในแต่ละปี

ปัญหาการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้สูงอายุอันเนื่องจากความเสื่อมถอยของร่างกายทั้งด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้และสติปัญญา (Cognitive) และความเป็นส่วนตัว (Interpersonal) ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล กล่าวคือ ยิ่งมีอายุมากขึ้นเท่าไรก็จะยิ่งแตกต่างกันมากขึ้นเท่านั้น (อาชัญญา รัตนอุบล, 2559, น. 35-36) ซึ่งถึงแม้การเรียนรู้ ความจำ และการมองเห็นของผู้สูงอายุจะลดลง แต่ยังพบว่าผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ ถ้าการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมที่ผ่านมา และระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนซึ่งต้องให้เวลาแก่ผู้สูงอายุมากขึ้น ผู้สูงอายุจะมีความจำเรื่องราวในอดีตได้ดี แต่จะมีความจำเกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ ลดลง การกระตุ้นความจำของผู้สูงอายุจะต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นลำดับขั้นตอน เช่น การเขียน หนังสือตัวโต การใช้สีกระตุ้นการมองเห็น และไม่ควรเน้นหรือถามซ้ำในเรื่องที่ผู้สูงอายุจำไม่ได้ ซึ่งการจดบันทึกจะช่วยผู้สูงอายุจำได้มากขึ้น (ธนยศ สุมาลย์โรจน์ และฮานานมูฮบิบะตุดดีน นอจิ สุขไสว, 2558, น. 246)

สำหรับปัญหาด้านการวัดและประเมินการเรียนรู้ นักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยใช้ระบบการวัดและประเมินผลเน้นที่การสอบเพื่อตัดสินผลหรือเกรดเป็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อนักศึกษาผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องความจำที่ลดลง จึงไม่สามารถจดจำเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีปริมาณมากโดยในแต่ละชุดวิชามี 15 หน่วยหรือบท ส่งผลทำให้เกิดปัญหาการสอบไม่ผ่านหรือปัญหาการลาออกกลางคันของนักศึกษา อีกทั้งปัญหาด้านความเสื่อมถอยของวัยของนักศึกษาผู้สูงอายุ เช่น คิดช้า การฝนหรือเขียนตอบช้า เป็นต้น ส่งผลทำให้ระยะเวลาในการทำข้อสอบของนักศึกษาผู้สูงอายุแตกต่างจากนักศึกษาปกติทั่วไป นอกจากนี้ด้วยข้อจำกัดด้านสายตาและการมองเห็นเวลาทำข้อสอบทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนอันมาจากผู้เข้าสอบ เช่น ฝนรหัสประจำตัวนักศึกษาหรือรหัสชุดวิชาผิด หรือฝนคำตอบผิดช่องหรือฝนจาง และตัวอักษรขนาดเล็กทำให้อ่านโจทย์ไม่ชัด เป็นต้น และเนื่องด้วยความหลากหลายและซับซ้อนของโจทย์หรือข้อสอบเพื่อวัดทักษะผู้เรียนหลายด้านทำให้นักศึกษาผู้สูงอายุต้องใช้เวลาเรียบเรียงความคิดเพื่อแก้ปัญหาโจทย์และตอบข้อสอบดังกล่าวมากกว่านักศึกษาปกติทั่วไป (ฝ่ายจัดสอบ, 2562) นอกจากนี้ความหลากหลายของทักษะที่ต้องการวัดมีความสำคัญต่อการวัดและประเมินนักศึกษาผู้สูงอายุ โดยข้อมูลสถิตินักศึกษาผู้สูงอายุในระดับปริญญาตรีของ มสธ. ปีการศึกษา 2559 – 2562 พบว่าสาขาวิชา

ที่นักศึกษาผู้สูงอายุสนใจเลือกเรียนจำนวนมากคือ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาของสาขาวิชาทางกฎหมายส่วนใหญ่มีความหลากหลายของข้อสอบ โดยข้อสอบมีทั้งแบบปรนัยอย่างเดียว และแบบปรนัยผสมอัตนัย ซึ่งนอกจากนักศึกษาจะต้องจดจำข้อกฎหมายได้แล้วยังต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ อันกระทบต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้สูงอายุซึ่งมีความเสื่อมถอยของวัยและความจำในที่สุด (ฝ่ายรับนักศึกษา สำนักทะเบียนและวัดผล มสธ., 2562)

ดังนั้น เหตุผลและความจำเป็นที่สนใจในการทำวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเปิดโอกาสทางการศึกษาในการรับนักศึกษาทุกเพศทุกวัย ทั้งนี้เนื่องด้วยสภาพธรรมชาติของผู้เรียนที่แตกต่างกัน การออกแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้จึงควรพิจารณาออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นหากใช้รูปแบบการวัดและประเมินผลแบบเดียวกันสำหรับนักศึกษาทุกคนทั้งนักศึกษาปกติทั่วไปและนักศึกษาผู้สูงอายุย่อมส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาผู้สูงอายุอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเสื่อมถอยตามวัย มีความบกพร่องบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านสายตาและการมองเห็น ด้านความจำและการทำงานของสมองที่ลดลง ต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาทบทวนนานกว่าปกติ และสอบไม่ผ่านต้องลงทะเบียนเรียนชุดวิชาเดิมซ้ำหลายครั้ง เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชใช้รูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา 3 กลุ่ม คือ นักศึกษาปกติทั่วไป นักศึกษาออทิสติกส์ และนักศึกษาพิการทางจักษุ เป็นต้น แต่ยังไม่มีรูปแบบการวัดและประเมินโดยเฉพาะที่เหมาะสมสำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้จึงสนใจศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักทะเบียนและวัดผล สาขาวิชา สำนักบริการการศึกษา และผู้บริหารมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ให้หมาะสมกับนักศึกษาผู้สูงอายุต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาผู้สูงอายุต่อการวัดและประเมินการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1. ได้รูปแบบการวัดและประเมินผลที่เหมะสมสำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่มีสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติของนักศึกษาผู้สูงอายุที่มีลักษณะแตกต่างจากนักศึกษาทั่วไป

3.2 ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารมหาวิทยาลัยในระบบการศึกษาทางไกลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้พิจารณาปรับปรุงการวัดและประเมินผลและการจัดการ เรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของนักศึกษาผู้สูงอายุ ซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุได้ต่อไป

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตเชิงประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านประชากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักศึกษาผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อการเก็บข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความคิดเห็นที่มีต่อการรวัดและประเมินการเรียนรู้ด้วยระบบการศึกษาทางไกล โดยเป็นนักศึกษาที่สมัครเข้ารับการศึกษาหลักสูตรระดับปริญญาตรี ประจำปีการศึกษา 2559-2562 เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 วิธี คือ 1) ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 240 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ข้อเสนอแนะการยกร่างรูปแบบและยืนยันรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาทางไกล จำนวน 5 ท่าน ด้านการศึกษาของผู้สูงอายุ จำนวน 5 ท่าน และด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 5 ท่าน รวมทั้งสิ้น 15 ท่าน เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (focus group) จำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้ข้อเสนอแนะสำหรับยกร่างรูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้ด้วยระบบการศึกษาทางไกลสำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุ และตรวจสอบยืนยันรูปแบบ

2) บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ให้บริการนักศึกษาผู้สูงอายุ จำนวน 5 ท่าน และเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียนและวัดผล จำนวน 5 ท่าน รวมทั้งสิ้น จำนวน 10 ท่าน เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อเสนอแนวทางการให้บริการการศึกษาด้านการวัดและประเมินผลสำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุ

3) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้บริหารมหาวิทยาลัย เพื่อรับรองรูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้ด้วยระบบการศึกษาทางไกลสำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

4.2 ขอบเขตด้านรูปแบบการวัดและประเมิน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านรูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พิจารณาครอบคลุมทั้งระหว่างการเรียนการสอนหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน ดังนี้

การประเมินความก้าวหน้า (Formative assessment) ซึ่งเป็นการประเมินที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอนหรือการสอนเสริมเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) โดยพิจารณาใน 2 ประการคือ 1) การประเมินขณะเรียนรู้ เป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเรียนของนักศึกษาผู้สูงอายุในขณะเรียนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของตนเองโดยทำแบบประเมินตนเองก่อนเรียน หรือตรวจสอบว่าตนเองมีความรู้เพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใดหรือไม่หลังจากที่ได้อ่านเอกสารชุดวิชาและทำกิจกรรมท้ายและแบบประเมินหลังเรียน และ 2) การประเมินเพื่อการเรียนรู้ เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงวิธีการเรียนรู้หรือพัฒนานักศึกษาเป็นรายบุคคลผ่านการทำกิจกรรมหรือสอนเสริมหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยจัดให้หรือแบบฝึกหัดในชุดวิชาที่มีการสอนเสริมหรือสอนเสริมแบบเก็บคะแนน เป็นต้น

การประเมินเพื่อสรุปรวม (Summative assessment) ซึ่งเป็นการประเมินเกิดขึ้นหลังการเรียนการสอน เพื่อสรุปหรือตัดสินผลการเรียนรู้ว่านักศึกษาความรู้และทักษะมากน้อยเพียงใดโดยพิจารณาจากการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อตัดสินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาอิงตามมาตรฐานของหลักสูตร

องค์ประกอบของรูปแบบการประเมิน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้กำหนดองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้ 1) การประเมินขณะเรียนรู้ 2) การประเมินเพื่อการเรียนรู้ และ 3) การประเมินผลการเรียนรู้ โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการ เครื่องมือ และเงื่อนไขหรือข้อควรพิจารณาคุณภาพของการประเมิน

คุณภาพของรูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุ ในระบบการศึกษาทางไกล การวิจัยครั้งนี้อิงตามมาตรฐานการประเมินตามหลักการของ The Commonwealth of Learning 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) มาตรฐานด้านความมีประโยชน์ (Utility) 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety) และ 4) มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy)

5. นิยามศัพท์/นิยามปฏิบัติการ

นักศึกษาผู้สูงอายุ หมายถึง นักศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่กำลังเข้ารับการศึกษาทุกสาขาวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ระบบการศึกษาทางไกล หมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่อาจารย์ถ่ายทอดเนื้อหาวิชาความรู้ รวมทั้งประมวลประสบการณ์ต่างๆ มายังนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกลโดยผ่านสื่อประสม ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ วีดิทัศน์ สื่อออนไลน์ และการสอนเสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษา เป็นต้น โดยมุ่งหวังให้นักศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถกำหนดเวลา และควบคุมการเรียนของตนเองได้

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิด มุมมอง หรือความรู้สึกภายในของนักศึกษาผู้สูงอายุที่มีต่อการวัดและประเมินการเรียนรู้ด้วยระบบการศึกษาทางไกลทั้งด้านการประเมินขณะเรียนรู้ การประเมินเพื่อการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้สารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักศึกษาผู้สูงอายุ

รูปแบบการวัดและประเมินในระบบการศึกษาทางไกล หมายถึง กรอบความคิดหรือแบบแผนในการประเมินการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล ซึ่งแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการประเมิน บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการประเมิน กระบวนการประเมิน เครื่องมือประเมิน และเงื่อนไขหรือข้อพิจารณาในการประเมิน ซึ่งเป็นแนวทางรูปธรรมตามสภาพจริงที่ถ่ายโยงระบบความสัมพันธ์มาจากแนวคิดทฤษฎีการประเมินสู่แผนการปฏิบัติการการประเมิน

การประเมินความก้าวหน้า (Formative assessment) หมายถึง การประเมินที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนการสอนหรือการสอนเสริมเพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) สำหรับพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้สูงอายุ ซึ่งสารสนเทศที่ได้จากข้อมูลป้อนกลับจากอาจารย์ที่ช่วยให้นักศึกษาได้ปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเอง โดยประเมินตนเองว่าทำได้ตามเป้าหมายของการเรียนรู้หรือไม่ และแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของตน สามารถพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ จนกระทั่งบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

การประเมินสรุปรวม (Summative assessment) หมายถึง การประเมินที่เกิดขึ้นหลังการเรียนการสอน เพื่อสรุปว่าความรู้และทักษะของนักศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรหรือการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด ซึ่งตัดสินด้วยการตัดเกรดหรือการตัดสินว่าผ่านหรือไม่ผ่าน อีกทั้งยังสามารถสะท้อนผลการเรียนรู้ในภาพรวมว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีอัตราการสอบผ่านมากน้อยเพียงใด

การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for Learning) หมายถึง การประเมินเพื่อปรับปรุงวิธีการเรียนรู้หรือวินิจฉัยปัญหาการเรียนรู้ของนักศึกษาแต่ละบุคคลในรายวิชาที่มีการสอนเสริมหรือสอนเสริมแบบเก็บคะแนน ซึ่งการประเมินที่เกิดขึ้นในขณะจัดการเรียนการสอนเพื่อปรับปรุงวิธีการเรียนรู้หรือพัฒนานักศึกษาเป็นรายบุคคลผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัด การมี

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา การตั้งคำถามให้คิด ฟัง และให้คำตอบเพื่อสะท้อนความคิดออกมา ซึ่งเป็นการประเมินตามแนวทางของการประเมินความก้าวหน้า

การประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as Learning) หมายถึง การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับ การเรียนของนักศึกษาผู้สูงอายุในขณะเรียนเพื่อช่วยให้นักศึกษาตระหนักในการเรียนรู้ของตนเอง นักศึกษาประเมินตนเองว่ามีความรู้อะไร อะไรทำได้ และต้องการเรียนรู้ในสิ่งใหม่อะไรเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักศึกษาในการออกแบบแผนการเรียนรู้และกลยุทธ์ในการเรียนรู้ที่จะช่วยให้นักศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการประเมินตามแนวทางของการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of Learning) หมายถึง การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้สูงอายุว่าเกิดการเรียนรู้บรรลุตามมาตรฐานของหลักสูตรเพียงใด การประเมินตามแนวทางนี้เป็นการประเมินสรุปรวม

คุณภาพของรูปแบบการประเมิน หมายถึง การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการวัดและการประเมินการเรียนรู้ของนักศึกษาผู้สูงอายุในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ศึกษาโดยอิงตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ มาตรฐานด้านอัตถประโยชน์ (Utility) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety) และมาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy)